

जाहिरातीचे दर.

सालील पत्र्यावर चौकशी
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ;
'दुर्गाधिवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इशील माफ)

किरकोळ अंकास

दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थसूत्रौ धर्मकामाविति । —कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

सहसंपादक—श्री. वा. काळे

वर्ष ११

पुणे, बुधवार तारीख १६ मे १९४५

अंक २०

श्री—श्री—श्री—श्री—श्री

श्री दी बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेट
लिमिटेड, पुणे २. श्री

श्री नवीन शेअर विकण्याकरतां एक्झॅमिनर ऑफ कॅपिटल इश्यूज,
न्यू दिल्ली, ह्यांचेकडे अर्ज केला असून श्री
पत्रव्यवहार चालू आहे.

श्री डिस्टिलरीच्या उभारणीचे काम सुरू आहे. श्री

श्री कंपनीने ऑर्डिनरी शेअरवर १० टक्के
डिव्हिडेंड दिले आहे. श्री

सी. जी. आगाशे आणि कं.,
मॅनेजिंग एजंट्स.

श्री—श्री—श्री—श्री—श्री

विविध माहिती

छारचंद अँड विष्णू

झेअर दलाळांची ही एक नवी फर्म पुणे येथे व्यवहार करणार आहे, तिच्या कचेरीचा उद्घाटनसमारंभ ता. १० मे रोजी २४२३, ईस्ट स्ट्रीट येथे झाला.

भारत इ. बँकेची जागा खरेदी

भारत इंडस्ट्रिअल बँक लि. ने आपल्या मुख्य कचेरीकरिता ९३२ व बुधवार ही लक्ष्मी रोडवरील पूना गेस्ट हाउस समोरची जागा ता. १६ एप्रिल रोजी खरेदी केली. ४०' x ९५' एवढ्या आकाराची ती जागा असून तिचा ७४,४५१ रुपये किंमत पडली. वरील ठिकाणी बँकेच्या नावाची पाठी दिसू लागली आहे. प्रेसिडेन्सी इ. बँकेची खरेदी केलेली स्वतःचीच " प्रेसिडेन्सी बँक बिल्डिंग " आहे, महाराष्ट्र बँकेने विश्राम बाग वाढ्यासमोर इमारतीसाठी जागा १९४३ साली सुमारे १ लक्ष, ५ हजार रुपयांस वेऊन ठेवली आहे आणि आता भारत इ. बँकेने प्रत्यक्ष लक्ष्मी रोडवर जागा मिळविली आहे.

लष्करासाठी जनावरांची कत्तल

१९४० ते ४५ ह्या मुदतीत लष्करी मागणी पुरविण्याकरिता ८,५९,२२० जनावरांची कत्तल करण्यात आली; १९४२ व १९४३ मध्ये २०,४०,००० मेंढ्या व बकऱ्या ह्याच कारणासाठी कामास आल्या, अशी माहिती मध्यवर्ती असेंब्लीमध्ये सांगण्यात आली.

बँक ऑफ फ्रान्सचा डिस्काँटचा दर

बँक ऑफ फ्रान्सने आपला डिस्काँटचा दर १३% इतका उतरवला आहे. नेपोलियनने ती बँक स्थापन केली, तेव्हापासून दर इतका कमी कधीच झाला नव्हता. बँक ऑफ इंग्लंडचा चालू दर २% आहे. हिंदी रिझर्व्ह बँकेचा दर ३% आहे.

चलनी सोन्याची किंमत वाढविली नाही

सालील पूर्वी प्रसिद्ध झालेल्या बातमीचा इन्कार करण्यात आला आहे:—

अमेरिकेच्या सेनेटने सोन्याची किंमत दर औंशी ३५ डॉलर होती ती ५६ डॉलर केली आहे. फेडरल रिझर्व्ह बँकाना आपल्या ठेवी व नोटा ह्यांच्या अनुक्रमे ३५% व ४०% रकम सोन्यात ठेवावी लागत असे. हे प्रमाण आता २५% करण्यात आले आहे. चलनाच्या वाढत्या विस्ताराच्या सोईसाठी सोन्याचे प्रमाण व किंमत ह्यांत हा फरक केलेला आहे.

हिटलरच्या मृत्यूबद्दल डॉ. व्हॅलेराचे शोकप्रदर्शन

हिटलरच्या मृत्यूबद्दल शोकप्रदर्शनार्थ आयर्लंड (आयरा)चे मुख्य प्रधान, मि. डी. व्हॅलेरा, ह्यांनी डब्लिन-मधील जर्मन वाकिलाची मुद्दाम जाऊन भेट घेतली, त्यासंबंधी ब्रिटिश कॉमन्स सभेत प्रश्न विचारण्यात आला. "डॉ. व्हॅलेराच्या ह्या कृत्याबद्दल सर्व संयुक्त राष्ट्रांत किती त्वेष पसरला आहे, ह्याची जाणाव त्यास स्वतःसच होईल, ब्रिटिश सरकार त्याबद्दल तक्रार नोंदणार नाही" असे त्या प्रश्नास उत्तर मिळाले.

कापडाच्या गिरण्यांस उज्ज्वल भवितव्य

तूर्त जपानी स्पर्धेची भीति नाही

" आजच्या अपेक्षेप्रमाणे, कपास कापडाच्या गिरण्यांस येथी कांहीं वर्षे तरी चांगली जातील, असा विश्वास वाटतो. जपानने कापड व सूत निर्गत करून हिंदी धंद्याची अगदी मळचेपी केली होती. तो जपान कित्येक वर्षे ह्यापुढे डोकें वर काढू शकणार नाही. जपान अमेरिकेकडून व इतर देशांकडून टाकाऊ लोखंड इतकी वर्षे मिळवीत असे. पुरवठ्याचा तो मार्ग बंद झाल्यामुळे जपानने युद्धोत्तर उत्पादनासाठी राखून ठेवलेली कापड-गिरण्यांची यंत्रसामुग्री मोडून युद्धोपयोगी उत्पादनासाठी धातू म्हणून त्याचा उपयोग केला आहे. हिंदी कापड गिरण्यांनी आपली सुधारणा घडवून आणली पाहिजे. सरकारी मागणी पुरविण्यासाठी आमची झिजलेली यंत्रे बदलण्यासाठी शक्य त्या सवलती सरकारने दिल्या पाहिजेत. एक्सेस प्रॉफिट टॅक्सचे रिफंड आमच्या सोईप्रमाणे आम्हांस परत मिळाले पाहिजेत. बिगर-व्यापारी, परराष्ट्र सरकारप्रणीत स्पर्धेस तोंड देण्याची पाळी आम्हांवर पुनः येणार नाही, अशी व्यवस्था झाली पाहिजे. "—सर व्हिक्टर ससून (एडवर्ड टेक्स्टाइल्स लि. च्या वार्षिक सभेत अध्यक्षीय भाषण)

युरोपांतील अमेरिकन सैनिकांचे स्थलांतर

युरोपांतील युद्धसमाप्तीनंतर तेथील अमेरिकन सैनिक स्वगृही नेण्यासाठी ८०० विमानांची योजना केली आहे, त्यांत दरमहा ५०,००० सैनिकांची सोय होईल. सर्व सैनिक हलविण्यास किमान दीड वर्षे लागेल.

ग्रेट ब्रिटनमधील औद्योगिक वांधे

	१९४३	१९४४
वांध्यांची संख्या	१,७८५	२,१८५
त्यांत गुंतलेले कामगार	५,६०,०००	८,३०,०००
वाया गेलेले कामाचे दिवस	१८,००,०००	२७,००,०००

सारस्वत को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

(स्थापना १९१८) टे. नं. ३१६७५

हेच ऑफिस : सारस्वत बँक बिल्डिंग, गिरगांव, मुं. ४

सच ऑफिस : दादर

अधिकृत भांडवल	...	रु. ५,००,०००
विकीस काढलेले भांडवल	...	रु. ३,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	...	रु. २,३७,०००
रिझर्व्ह व इतर फंड्स	...	रु. १,४६,०००
ठेवी	...	रु. ४५,४८,०००
एकूण खेळते भांडवल	...	रु. ५०,२५,०००

नवीन जेअरची विक्री चालू आहे सर्व तऱ्हेचे बँकेचे व्यवहार केले जातात.

व्ही. पी. बर्वे, बी. कॉम्., चेअरमन.

एस. व्ही. संझगिरी, बी. कॉम्., सेक्रेटरी.

अर्थ

औद्योगिक विस्तार आणि भांडवलाचा पुरवठा

स्वतंत्र संस्थांच्या स्थापनेची आवश्यकता

जुन्या हिंदी धंद्यांची सुधारणा आणि विस्तार आणि नव्या धंद्यांची स्थापना ही यशस्वी होण्यास अनेक गोष्टींची अनुकूलता आवश्यक आहे, त्यांमध्ये स्थायी व चालू भांडवलाचा पुरवठा ही विशेष महत्त्वाची गोष्ट आहे. येथे मोठ्या प्रमाणावरील, मध्यम आकाराचे व लहान अशी वर्गावारी धंद्यांमध्ये केली पाहिजे आणि अस्तित्वांत असलेले व नवीन स्थापावयाचे धंदे असाहि भेद करणे जरूर आहे. कित्येक कारखान्यांस मूळचे भांडवल मिळते आणि ते जमीन, इमारती व यंत्रे ह्यांत गुंतवले जाऊन धंदा चालवण्यास लागणाऱ्या तात्पुरत्या भांडवलाची वाण त्यांस भासू लागते. मोठ्या दराच्या व्याजांने ठेवी स्वीकारून घंदेवाले ही चालू भांडवलाची गरज भागवतात आणि व्यापारी बँकांचेहि सहाय त्यांस मिळू शकते. धंद्यांस चालू भांडवल पुरवणे हा सामान्य बँकांचा तर मुख्य व्यवहारच असतो आणि त्यांचे हेच निश्चित कार्य आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही. सरी अडचण उद्भवते ती यंत्रसामग्री व इमारती ह्यांचेसारख्या स्थायी स्वरूपाच्या साधनांस लागणारा पैसा उभा करण्याबाबतची असते. कंपन्यांच्या भागांचे विक्रीने पुरेसे भांडवल उभे राहू शकत नाही. बँकांच्या ठेवी अल्प मुदतीच्या असतात आणि त्यांमधून दिलेली कर्जे फिरत्या स्वरूपाचीच असावी लागतात. युद्धोत्तर आर्थिक पुनर्घटनेमध्ये जनतेच्या बचतीमधून उद्भवणारा पैसा उद्योगधंद्यांसाठी लांब मुदतीचे भांडवल म्हणून कोणत्या पद्धतींनी उभा करावा हा प्रश्न जगातील सर्व राष्ट्रांपुढे उभा राहिला आहे आणि तो सोडविण्याचा प्रयत्न त्यांमध्ये चालला आहे. हिंदुस्थानच्या औद्योगिकरणाच्या दृष्टीने भांडवलाच्या पुरवठ्याची तरतूद करणे अगत्याचे आहे हे सांगावयास नको.

रिझर्व्ह बँकेचे गव्हर्नर, सर चिंतामणराव देशमुख, ह्यांनी प्रस्तुत विषयासंबंधाने मुंबईत कौन्सिल ऑफ वर्ल्ड अफेअर्सच्या स्थानिक शाखेच्या सभासदांस एका भाषणांत उपयुक्त माहिती दिली आणि काही सूचना केल्या. इतर देशांत भांडवल पुरवठ्याचे कोणते मार्ग अवलंबण्यांत येत आहेत, सामान्य बँकांनी लांब मुदतीचे भांडवल उद्योगधंद्यांस पुरवण्यांत कसा धोका आहे आणि ह्यासाठी स्वतंत्र संस्था स्थापणे व सरकारने त्यांस सहाय देणे कसे शक्य व उचित आहे ह्यासंबंधांत त्यांनी आपले विचार प्रकट केले आहेत, त्याकडे आम्ही वाचकांचे लक्ष वेधतो. उद्योगधंद्यांस लांब मुदतीचे भांडवल पुरवण्याची व्यवस्था प्रांतिक व मध्यवर्ती सरकारांच्या अधिकारक्षेत्रांत स्वतंत्र संस्थांच्या मार्फत करणे आवश्यक आहे अशी त्यांची मुख्य सूचना आहे आणि तिला व्यावहारिक स्वरूप देण्याचा विचार होणे अगत्याचे आहे. ह्यासंबंधांत इंग्लंडमध्ये कोणत्या योजना अंगिकारण्यांत येत आहेत ह्याची माहिती येथे दिली असता ती विचारप्रवर्तक होईल.

विशेषतः लहान आकाराच्या धंद्यांस भांडवल उपलब्ध करून देणे आणि ते लांब मुदतीच्या कराराने पुरवणे ह्यासाठी एक, आणि असेच भांडवल विशिष्ट मोठ्या प्रमाणावरील धंद्यांस देणे ह्याकरिता एक, अशा दोन निरनिराळ्या संस्था इंग्लंडमध्ये स्थापण्यांत येत आहेत. शेअर बाजार आणि व्यापारी बँका ह्यांचेमार्फत ज्यांस लांब मुदतीचे भांडवल मिळू शकत नाही अशा धंद्यांची पैशाची गरज भागवणे हा ह्या दुहेरी योजनेचा उद्देश असून हिंदुस्थानांत तिचा काळजीपूर्वक परामर्श घेतला गेला पाहिजे. वरील दुसऱ्या प्रकारच्या संस्थेस “ फिनेन्स कॉर्पोरेशन फॉर इंडस्ट्री ” असे नाव देण्यांत आले आहे. तिचे भांडवल सुमारे ३२ कोटी रुपये असेल आणि त्यांत अनेक विमा मंडळ्या, ट्रस्ट, कंपन्या व बँक ऑफ इंग्लंड ह्यांची ठराविक प्रमाणांत भागीदारी राहिल. सुमारे १३५ कोटी रुपयांपर्यंत बाहेरून पैसा कर्जाक घेण्याचा अधिकार ह्या कॉर्पोरेशनला राहिल आणि ही रकम तिला व्यापारी बँकांकडून ठेवीच्या स्वरूपांत मिळेल. कॉर्पोरेशन स्वतः कोणताहि धंदा काढणार नाही आणि तिचा कारभार भागीदारांनी निवडलेल्या बोर्डाचे हाती राहिल. लहान व मध्यम आकाराच्या, वर निर्दिष्ट केलेल्या भांडवल पुरवठ्याच्या संस्थेचे नांव “ इंडस्ट्रियल अँड कमर्शियल फिनेन्स कॉर्पोरेशन ” असे आहे. तिचे भांडवल २० कोटी रुपयांचे आहे आणि त्याचे भाग व्यापारी बँकांमध्ये वाटून दिले जातील. ही संस्था स्वतः मामुली बँकिंगचे व्यवहार करणार नाही. बाहेरचे ४० कोटी रुपयांपर्यंत रकमेचे भांडवल तिला उभारता येईल.

आर्थिक पुनर्घटनेत कोणत्याहि धंद्यांस भांडवलाची वाण भासू नये अशा हेतूने वरील व्यवस्था करण्यांत आली आहे. व्यापारी बँकांनी ह्या दोन नवीन कॉर्पोरेशन्सचे स्वागत केले आहे, ह्यावरून त्यांच्या स्थापनेची आवश्यकता सर्वमान्य झाली आहे हे स्पष्ट होते. ब्रिटिश सरकार व बँक ऑफ इंग्लंड ह्यांचा त्यास पाठिंबा आहेच. स्वतःच्या व्यवहारांत नवीन कॉर्पोरेशन्सची स्पर्धा जाणवेल असे व्यापारी बँकांस वाटत नाही. त्याचप्रमाणे लांब मुदतीच्या कर्जांत आपणांस पैसा गुंतवावा लागेल, त्याचे प्रमाण इतके अल्प असेल की त्या योगाने आपल्या मामुली परिस्थितीवर काही अनिष्ट परिणाम होण्याचीहि भीति त्यास वाटत नाही, अशा आशयाचे उद्गार प्रमुख ब्रिटिश बँकांच्या अध्यक्षानीं प्रकट रीतीने काढलेहि आहेत. उदाहरणार्थ, लॉइड्स बँकेचे लॉर्ड वॉडिंग्टन ह्यांनी औद्योगिक पुनर्घटनेच्या कार्यांत लांब मुदतीचे भांडवल स्वतंत्र रीतीने पुरवले जाण्याचे महत्त्व प्रतिपादले आहे. मात्र ह्या भांडवल पुरवठा करणाऱ्या मंडळ्यांचे यश त्यांच्या व्यवस्थेच्या कार्यक्षमतेवर व चोखपणावर अवलंबून राहिल असे त्यांनी म्हटले आहे ते ध्यानांत बाळगण्यासारखे आहे. आमच्या रिझर्व्ह बँकेचे गव्हर्नर सर चिंतामणराव ह्यांनी प्रस्तुत महत्त्वाच्या विषयाकडे सरकार, घंदेवाले व बँका ह्यांचे लक्ष वेळीच वेधले आहे ह्याबद्दल त्यांचे आभार मानले पाहिजेत.

सैनिकांच्या रेशनमध्ये काट

युरोपातील जे अमेरिकन सैनिक प्रत्यक्ष लढाईत गुंतले नसतील अशांच्या रेशनमध्ये १०% काट करण्यांत आला आहे. अन्नपुरवठ्याची जागतिक परिस्थिती अत्यंत विकट झाली आहे, त्याचा हा परिणाम आहे. रेशन कमी केले तरी ते पुरेसे आहे असे युरोपियन रणक्षेत्राच्या मुख्य सर्जनचे मत आहे.

आपल्यापुढील कांहीं प्रश्न

श्री. संपादक अर्थ यांसी—

सा. न. वि. वि.

सर्वव्यापी युद्ध चालू असतांना केव्हा कशाला महत्त्व येईल हे सांगतां येत नाही हेच खरे. आज कापड-प्रश्न सर्वापुढे आहे. हैदरी मिशनच्या ब्रिटनमधील कामगिरीबाबत सरकारने प्रसिद्ध केलेल्या पत्रकांतहि कापडाबाबत माहिती जरा विस्ताराने दिली आहे; इतर गोष्टींचा फक्त उल्लेख करण्यांत आला आहे.

कापडाबाबत वर्तमानपत्रांत येणारी माहिती नि भाषणे मी वाचतो. त्यावरून असे दिसते की आजच्या कठीण परिस्थितीची कबुली सर्वजण देतात; जबाबदारी मात्र आपल्यापेक्षा इतरांचीच अधिक, असा मानव-सुलभ कोटिवाद करतात. याचा एक असा फायदा होतो की, वादावादांतील सुवर्णमध्य काढल्यास सत्य परिस्थितीची कल्पना येण्यास मदत होते. माझा आजचा प्रयत्न असाच आहे.

कापड-प्रश्नाचे स्वरूप त्रिविध आहे. कापड-उत्पादन; कापड-किंमत नि कापड-वाटप. म्हणजेच हा प्रश्न गिरणी मालक, मजूर-गिन्हाईक नि व्यापारी यांचा आहे. गिरण्यांचे संसार सुलजीत चालण्याकरितां लागणारा बहुतेक सारा माल-मसाला सरकारने नियंत्रित केला असल्याने आज सरकारला गिरणी-मालकाचे हक प्राप्त झाले आहेत. गिरण्यांत तयार होणाऱ्या ४८,००० लक्ष वारपैकी १५,००० लक्ष वार कापड लष्कर व निर्गत यांकरितां सरकार घेत असल्याने सरकार गिन्हाईकहि आहे. तयार सूत व कापड नियंत्रित करून त्याचे वाटप करण्याची जबाबदारी घेतल्यामुळे सरकार व्यापारीहि बनले आहे. यामुळे गिरणी मालक, मजूर, सामान्य जनता नि व्यापारी यांना देण्यांत येणाऱ्या श्रेयांचे नि अपयशाचे घनी त्यांच्याबरोबरच सरकारहि आहे हे उघड आहे.

गिरणी मालकांनी आपल्या अडचणी मांडल्या; युद्धाच्या पर्वणांत अ-कल्पित नफा मिळवल्याचे कबूल केले. तथापि २० पासून ५०-७५ वर्षांची जुनी यंत्रसामुग्री काढून टाकून त्या जागी अद्यावत नवीन आणण्याची त्यांनी काय व्यवस्था केली याबाबत अधिकृत खुलासा मिळत नाही. हैदरी मिशनने हे न केलेले कार्य ब्रिटन-अमेरिकेला लवकरच जाणाऱ्या हिंदी उद्योगपतींनी करावयाचे असेल कदाचित्. युद्धोत्तर जागतिक चढाओढीत आमच्या गिरण्या टिकावयाच्या कशा?—आहे या परिस्थितीत जास्तीत जास्त उत्पादन कसे होईल याचा विचार करण्याकरितां टेक-स्टाइल कंट्रोल बोर्डाची श्रीमंत गिरणी मालक सभासद् असलेली एक उप-समिति आहे. वास्तविक पाहतां हे काम तज्ज्ञांचे आहे;

म्हणूनच की काय त्यांचा एकहि प्रातिनिधि समितीवर नाही! तीच गोष्ट कापडाची किंमत उरविण्याबाबत आहे. कापड खरेदी करणाऱ्या गिन्हाईकांचा एकहि प्रातिनिधि त्या समितीवर नाही. विश्वास दिल्या-घेतल्याने वाढतो हे आम्हाला कळते पण वळत नाही असाच याचा अर्थ नाही कां? या वृत्तीत हिंदी कापड-घंघ्याची भवितव्यता साठवलेली आहे असेच मला वाटते!! 'उपयुक्त कापड' बनविण्याची योजना जाहीर करतांना गिरणी मालकांची जी भाषणे झाली त्यांवरून वर्षा-दोन वर्षांपूर्वी कापण्यांत आलेल्या स्टॅन्ड कापडाची आठवण झाल्याखेरीज राहात नाही.

न्यायमूर्ति दिवेचा यांच्या अध्यक्षतेखाली भरलेल्या कमिटीने हिंदी कापड-कामगारांबाबत आपले पुढील मत नोंदविले आहे, "मालक व कामगार यांच्यांत सहकार असेल, त्यांची योग्य काळजी घेण्यांत आली अन् त्याला योग्य शिक्षण दिले तर त्यांची कार्यक्षमता औद्योगिक क्षेत्रांत पुढारलेल्या कोणत्याहि देशांतील कामगाराबरोबरीने आहे."

सरकारी वाटप-पद्धतीतील गोंधळ मोठ्या गिरण्यांना जाणवतोच; पण त्याहीपेक्षा लहान कारखानदार व हातावर पोटा असलेल्या हातमागावर काम करणाऱ्यांना विशेष तीव्रतेने भोवतो. केवळ कोळशामुळे गेल्या तीन महिन्यांत १,००० लक्ष वार गिरणी-कापड-उत्पादन कमी झाल्याचे शेठ कुण्णराज ठाकरसी यांनी सांगितले.

खिशांत पैसे आहेत म्हणून भरमसाट कापड खरेदी करणाऱ्या मंडळी विरुद्ध सर अकबर हैदरी यांनी जोरदार तक्रार केली आहे. ४० कोटीपैकी किती लोकांजवळ असे पैसे आहेत व ते असे कां करतात असाहि प्रश्न उपास्थित होण्याचा संभव आहे. सांठेबाज व नफेबाज यांचेकडे न जातां व्यवहार चालण्याची परिस्थिती सरकारने निर्माण केली आहे कां? असे करण्यांत व्यक्तिगत फायद्यापेक्षा तोटाच जास्त होतो अशी खात्री पटण्यासारखी स्थिति आहे कां? सरळ मार्गांनी गरज भागविण्याचे मार्ग जेव्हां खुंटतात तेव्हांच मनुष्य काळ्या बाजाराकडे वळतो.

युद्धकार्यांत सारी उत्पादन शक्ति केंद्रीभूत करण्यांत आली असून कळी-विमानांनी संतस्त झालेले ब्रिटन आज युद्धाच्या सहाव्या वर्षांत लढाई देत आहे. सुद्ध ब्रिटनमध्ये कामगार-शक्ति कमी पडत आहे; कापड रेशममध्ये आणखी कपात करण्यांत आली आहे असे असूनहि कापड-दुष्काळ-निवारणार्थ प्रतिवर्षी किमान ६,००० लक्ष वार कापड हिंदुस्थानला पाठविण्याची तयारी त्याने दाखविली आहे. हा त्याग स्फुर्णीय तर सराच पण आपल्या अगतिक असहाय्यतेवर विदारक प्रकाश पाडणाराहि आहे!

—संजय

आम्ही नाही, आपणच!

सहाद्रीने १९४४ साली केलेली प्रगति ही आपल्याच विश्वासाचे प्रतीक असल्याने या प्रगतीच्या श्रेयाचे भागीदार आपणच आहांत; आम्ही नाही.

आलेले काम—३१,१८,९३८

मजूर काम —२८,२२,७६९

पूर्ण काम —२५,१४,९२३

आयुष्यावरील विमा याच कंपनीत उतरून आपल्या आर्थिक सुखांत भर घाला. भरपूर कमिशनवर एजन्सी दिली जाते.

सहाद्री विमा कंपनी, लि.
नासिक.

गो. ग. सौंदणकर
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

स्फुट विचार

युरोपियन युद्ध संपलें-आतां पुढली व्यवस्था

जर्मनी विनशर्त शरण आल्यावांचून आम्हीं शत्रू खाली ठेवणार नाही किंवा युद्धतहकुबीची भाषा ऐकणार नाही असा मित्र राष्ट्रांनी केलेला संकल्प अक्षरशः पुरा झाला आहे. जर्मन सैन्य व आरमार सपशेल शरण आलें असून त्या राष्ट्रांनी जर्मनीचा ताबा घेतला आहे. जर्मनीने व्यापलेले देश मुक्त व स्वतंत्र झाले आहेत आणि आतां त्यांमध्ये स्थिरस्थावर करण्याच्या प्रयत्नांस प्रारंभ झाला आहे. पांच वर्षे चाललेल्या लढाया आणि जर्मनांनी केलेला जुलूम ह्यांचे योगाने युरोपियन देशांत एवढी हानि झाली आहे आणि एवढा गोंधळ माजला आहे की त्यांतील लोकांच्या सार्वजनिक व कौटुंबिक जीवनाची घडी पुनः नीट बसवणे मोठ्या प्रयासाचें काम आहे. ती बसेपर्यंत सदरहु लोकांस अन्नवस्त्राचा पुरवठा करण्याची जबाबदारी मित्र राष्ट्रांस पुरी पाढली पाहिजे आणि त्यांच्या राष्ट्रीय व आर्थिक पुनर्घटनेस सहाय्य केलें पाहिजे. प्रत्यक्ष जर्मनीतला गोंधळ नाहीसा करून तेथील राज्यकारभार व आर्थिक जीवन ह्यांची व्यवस्था लावण्याचें काम विशेष अवघड आहे. जर्मन युद्ध गुन्हेगारांस शासन करून नात्सी हुकूमशाहीनें रूढ केलेल्या कल्पना आणि स्थापलेल्या संस्था समूळ उखडून टाकणें हें कार्यहि तात्काळ हातीं घेतलें गेलें पाहिजे. त्यास प्रारंभ झाला असून तूर्त लष्करी अमलाखाली त्या संबंधातील नियंत्रणे जाहीर झाली आहेत व होत आहेत. ह्या सर्व कार्यक्रमाचे बाबतींत इंग्लंड, अमेरिका व रशिया ह्यांचे धोरण एकसूत्री असणें अगत्याचें आहे. त्या विषयी उपस्थित होणारे वाद मुळांतच मिटवले पाहिजेत. पोलंडच्या बाबतींत सारखे वाधे उत्पन्न होणें इष्ट नव्हे. त्याचे योगानें पुढील विधायक रचनात्मक जागतिक व्यवस्थे-विषयी जगांत साशंकता उत्पन्न होते, तिला जागा मिळतां कामा नये.

जर्मनी संपला, आतां जपान

सर्व मित्रराष्ट्रांमध्ये युरोपियन युद्धाच्या समाप्तीबाबत विजयोत्सव साजरे झाले आणि धन्यवादात्मक प्रार्थना झाल्या. निरनिराळ्या समरांगणांवर हिंदी सैनिकांनी अभिमानास्पद मर्दुमकी गाजवली आहे आणि इटली व जर्मनी ह्यांच्या पराभवांत स्वतःचा भाग कार्यक्षमतेनें उचलला आहे, ह्याचे योगानें हिंदुस्थानांतील विजयोत्सवास विशेष औचित्य प्राप्त झालें आहे. तथापि, जर्मनी-सारखाच जपानचा निकाल लागल्यावांचून मित्रराष्ट्रांचें कार्य पुरें होऊं शकत नाही ह्याची जाणीव ह्या विजयोत्सवाचे प्रसंगी जागृत ठेवणे आवश्यक आहे आणि ह्या पूर्व एशियांतील युद्धाशीं हिंदुस्थानचा निकट संबंधहि आहे हें विसरून चालावयाचें नाही. युरोपांतील विजयास अनुलक्षून लंडनमध्ये नभोवाणीवरून केलेल्या आपल्या भाषणांत मि. चर्चिल ह्यांनी जपानी युद्धावर इंग्लंडनें आपलें शक्तिसर्वस्व एकवटण्याच्या अगत्यावर जोर दिला. युरोप-मध्ये खरीखुरी लोकशाही स्थापण्याविषयी जागरूकतेनें काळजी घेणें, सॅनफ्रॅन्सिस्को परिषदेंत जागतिक शांतता भरभकम घायावर उभी राहिल अशी आंतरराष्ट्रीय घटना बनवणें आणि जपानचा पुरा पाडाव करणें अशी त्रिविध कामगिरी त्यांनीं

लोकांपुढें मांडली आणि तिला ब्रिटिश जनतेनें स्वार्थत्यागपूर्वक पाठिंबा द्यावा अशी मागणी केली. अमेरिकेस पॅसिफिक महासागरांत जपानविरुद्ध भरपूर सहाय्य देणें आपलें कर्तव्य आहे आणि ऑस्ट्रेलिया व न्यूझीलंड ह्यांच्या सुरक्षिततेसाठीहि त्याची आवश्यकता आहे असें ते म्हणाले. युरोपियन रणक्षेत्रांतून मोकळे झालेले अमेरिकन व ब्रिटिश सैन्य आणि आरमार व लढाऊ सामुग्रीचा ओष आतां पूर्व एशियाकडे जपानच्या समाचारासाठी वळत आहे.

महाराष्ट्र उत्कर्ष मंडळ

मुंबई शहरांत महाराष्ट्रीय बहुसंख्य आहेत, पण तेथील सामाजिक, नागरिक, आर्थिक, व्यावसायिक व व्यावहारिक क्षेत्रांत योग्य मानाचें स्थान त्यांस नाही ही विस्मयजनक गोष्ट आहे ह्यांत शंका नाही. बाहेरून आलेल्या महाराष्ट्रीयेतर जमातींनी, त्या अल्पसंख्याक असतांनाहि व्यापार, उद्योगधंदे इत्यादि संपत्त्युत्पादनाची प्रमुख साधनें आत्मसात केली असून सामाजिक पुढारपिण पटकावले आहे. महाराष्ट्रीयीयांच्या ह्या अवनतीचीं कारणें शोधून काढून तीं दूर करण्याच्या हेतूनें "महाराष्ट्र उत्कर्ष मंडळ" ह्या नांवाची संस्था स्थापन झाली आहे आणि तिनें संघटनाच्या विधायक कार्यास प्रारंभ केला आहे. स्वजातीयांच्या उन्नतीचा प्रयत्न करणाऱ्या निरनिराळ्या अनेक संस्था मुंबईमध्ये आहेत. त्यांचे परस्पर सहकार्य घडवून आणण्याच्या उद्देशानें गेल्या वर्षी एक मोठें संमेलन भरविण्यांत आलें होतें. त्याचा वृत्तांत आणि महाराष्ट्र उत्कर्ष मंडळाची माहिती ही प्रसिद्ध झाली आहेत. (मुंबईतील महाराष्ट्रीय ज्ञाति संस्थांचा संमेलन वृत्तांत; महाराष्ट्रीय उत्कर्ष मंडळ, ४०, पिकेट रोड, मुंबई २). मंडळाचे उत्साही चालक व निरलस कार्यकर्ते श्री. काकासाहेब सप्रे आणि डॉ. बाबासाहेब जयकर ह्यांची संमेलन-प्रसंगी झालेली भाषणे स्फूर्तिदायक व मार्गदर्शक आहेत. सहकार्य, संघटन, शिक्षण व शिस्त इत्यादि मार्गांनी महाराष्ट्रीयीयांची सर्वांगीण उन्नति घडवून आणून हिंदुस्थानच्या राष्ट्रीय प्रगतीस सहाय्य करणें हा उत्कर्ष मंडळाचा हेतु आहे, त्यास उत्तरोत्तर यश येवो असें आम्हां इच्छितो.

पंधरा नवे तालुके

अन्नपुरवठा आणि युद्धोत्तर पुनर्घटना ह्यांच्या सोईसाठी व कांहीं मोठ्या तालुक्यांचा आकार कमी करण्यासाठी मुंबई सरकार कांहीं जिल्हांची विभागणी सुधारणार आहे. १ ऑगस्टपासून ही सुधारणा अंमलांत येईल. १५ महालांचे तालुके बनतील व त्यांपैकी दोघांस शेजारच्या तालुक्यांतील खेडेगांवांची जोड दिली जाईल. कुलाबा जिल्हांत खालापूर तालुका हा नव्यानेच निर्माण केला जाईल. कर्जत तालुक्यांतील १०४ खेडीपेण तालुक्यांतील ३७ खेडी व पनवेल तालुक्यांतील ११ खेडी, त्या तालुक्याकडे वर्ग केली जातील. पुणे जिल्हांतील नवे तालुके-दौंड, शिरूर व आंबेगांव हे आहेत. चांदोर (नाशिक), कर्जत (अहमदनगर), माण (सातारा) व नवापूर (प. खानदेश) हे मध्य विभागांतील नवे तालुके होतील. नव्या आंबेगांव तालुक्यास खेड तालुक्यांतील १८ व जुन्नर तालुक्यांतील १७ खेडी मिळतील. त्याचप्रमाणे नंदुरबार तालुका आपली २८ खेडी नवापूर तालुक्यास देणार आहे.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

डोक्यांतील उवा १ तासांत
मारण्याचा आश्चर्यकारक शोध

लायसाँफ

बाटली किंमत १ रु. ट. ख. निराळा
दोन वेळां उपयोग
दि सागोरॉ केमिकल कं. लि.
— हिराबाग, पुणे २ —

सांड
टोमॅटो
कम्पाउन्ड

(ए. पी. सी. लिमिटेड)

स्वतंत्रात्मक, पाचक व पीठिक. शुक
न लागणे, पंढुरोग, रिकेट्स व अशक्तता
यांवर अत्यंत उपयोगी.

ओ रि जि न ल
ब्राह्मी तेलाचे
कारखानदार.

द. कृ. सांड ब्रदर्स, बेंबूर, लिमिटेड.
मॅन्यु. केमिस्ट्रि व इंग्लिश.
बेंबूर, मुंबई.

पुणे चीफ एजंट :
मे. श्रीदत्त एजन्सी
१०० रविवार पेठ,
मोती चौक, पुणे २.

कोल्हापूर विक्रेते :
मे. भागवत आणि कं.
कांच लाइन

सातारा जिल्हा एजंट :
मे. जोशी आणि
मंडळी
भवानी पेठ.

अहमदनगर विक्रेते :
मे. देशमुख आणि कं.
नवी पेठ.

— : साठे बिस्किटे : —

ऑरेंज व श्रूसवरी

आतां स्थानिक ग्राहकांस अल्प प्रमाणांत मिळू लागलीं. युद्धसमाप्तीचा काळ जवळ येत जाईल, तस-
तशीं परगांवचे ग्राहकांसहि हळू हळू मिळू शकतील.

— साठे बिस्किट कं., पुणे २

संस्थापक :

कै. नानासाहेब सरपोतदार

पूना गेस्ट हाऊस

टेलिफोन
नं. ७७९तयार कपड्यांचे
व्यापारी

महिंद्रकर ब्रदर्स

गिरगांव, मुंबई नं. ४
व बुधवार चौक, पुणे.

व्ही. पी. बेडेकर
आणि सन्स लि.
मुंबई.
मसाल्याचे
व्यापारी
पुणे एजंटः—
द. ना. हेजीव

नोगी आणि कं. मुंबई ४

हिंदी शेड्यूल्ड बँकांची प्रगति (१)

शेड्यूल्ड बँकांची संख्या			
३१-३-४४	३०-९-४४	३१-३-४५	
एक्सचेंज बँका	१६	१६	१६
इतर शेड्यूल्ड बँका	६२	६८	७२

(२)

शेड्यूल्ड बँकांच्या कचेऱ्या		
३१-१२-४३	३१-१२-४४	
इंपीरिअल बँक	३९८	४२०
बाँच प्रमुख बँका	३५७	५६३
एक्सचेंज बँका	८५	८०
इतर शेड्यूल्ड बँका	९४५	१,३८०
	१,८८५	२,४४३

(३)

शेड्यूल्ड बँकांचे घेणे-देणे (आकडे कोटि रुपयांचे)		
२९-१२-४४	३०-३-४५	
माहिती पुरविणाऱ्या शेड्यूल्ड बँका	८४	८५
हिंदुस्थानांतील एकूण देणे	८१९	८१७
रोल व रिझर्व्ह बँकेत शिल्लक	१०६	११५
कॅज. बिल डिस्कॉंटिंग	२४९	२९७
कायद्याच्या जरूरीपेक्षा जास्त ठेवलेली रिझर्व्ह बँकेतील शिल्लक	३९	५२

कपाशीच्या लागवडीचा सरकारी अंदाज

तुलनात्मक आकडे

प्रांत व संस्थाने	एकर (हजार)	
	१९४३-४४	१९४४-४५
मुंबई	२,६६६	१,४२१
मध्यप्रांत-बऱ्हाड	३,०५२	२,८५९
पंजाब	२,६४०	२,८०९
हैद्राबाद	३,२७९	१,३२५

एकूण (सर्व हिंदुस्थान) १५,१४२ ११,५६०

मुंबई प्रांताने कपाशीच्या लागवडीमध्ये एका वर्षात ४७% घट केली आहे, असे वरील तक्त्यावरून स्पष्ट होते. मध्यप्रांत-बऱ्हाड फक्त ६% च घट करू शकला.

महाराष्ट्र बँकेचे बँडमिंटन कोर्ट

बँक ऑफ महाराष्ट्र लि. च्या नोकरवर्गाच्या सेळाच्या सोईसाठी, बँकेने स्वरेदी केलेल्या नव्या जागेत एक बँडमिंटन कोर्ट तयार करण्यांत आले आहे. त्याचा उद्घाटन समारंभ सोमवार, ता. १४ रोजी सकाळीं अध्यक्ष, श्री. धोंडूमामा साठे, यांचे हस्ते झाला. बँकेचे एक डायरेक्टर, श्री. एम. आर. जोशी, यांनी स्वतःच्या खर्चाने हे कोर्ट तयार करून दिले आहे.

मुंबई शेअर बाजार

(मेसर्स व्ही. एम्. लिमये आणि कं. पुणे ४ यांजकडून)

व्याज-वजा (xd)
इंदि. युना. ३०-५-४५

१९४४ मधील चढउतार	दिलेले व्याज † संडित S अंतिम	व्याज केव्हा मिळते	कंपनीचे नांव	मूळ रु.	मंगळवार दि. ८/५/४५	बुधवार ९/५/४५	गुरुवार १०/५/४५	शुक्रवार ११/५/४५	सोमवार १२/५/४५
२३१५; १९१६	१२९-८-९	ऑगस्ट	टाटा डिफेंड्स	३०	२०११-४			२०५७-८	
४३५; ३६९	२३-०-०	ऑगस्ट	टाटा आर्जिनरी	७५	३७७-०			३८६-८	
२२०१; १६९५	५०-०-०	५	माचें-सप्टें.	२५०	१८३३-१२			१८३२-८	
७६५; ५३३	१६-०-०	५	माचें-सप्टें.	१००	६०२-५			६०१-८	
६५३; ४७५	२२-०-०	मे	कोहिनूर स्वदेशी	१००	५१५-८			५१५-०	
४९८; ३६१	६-०-०	†	नोबॅल्स-एप्रिल	१००	३६८-०			३६९-८	
३७७; २६५	१५-०-०	†	एप्रिल	१००	२८३-८			२८६-०	
३९४; २८२	१-०-०	५	ओक्टो.-एप्रिल	१००	२८८-८			२९०-८	
३०५; २१८	४-०-०	†	जाने.-जुलै	५०	२६२-८			२६४-८	
५-१०-६; ३-६	०-४-०	माचें	अपोलो	२	३-११-०			३-१३-०	
२१-१४; १३-४६	०-१५-०	मे	इंदि. यु. ऑर्डि.	१०	१४-२-०			१४-२-०	
४-९; २-७	०-३-०	मे	डिफेंड्स	१	२-१५-६			३-०-०	
१२७०; ६३०	१११-०-०	जुलै	इंदूर माळवा	१००	६९५-०			७०१-४	
२५४; २१६	७-०-०	जानेवारी	असो. सीमेंट	१००	२३४-४			२३५-०	
२५९; २१९	९-०-०	जानेवारी	बेलापूर शुगर	५०	२१४-०			२१४-०	
५७५; ३७६	७-८-०	डिसेंबर	बॉम्बे बर्मा	१२५	५५०-०			५५०-०	
४३-१२; ७३	२-०-०	जुलै	न्यू इंडिया अं०	१५	७६-८			७६-४	
३८; २९-२	१-४-०	जानेवारी	शिंदिया स्टीम	१५	३३-६			३४-२	
८५; ४८	२-०-०	एप्रिल	शिवराजपुर	१०	४९-०			४९-०	
३३; १९	...	...	टाटा केमिकल	१०	१८-४			१८-८	
९०; ६८-१२	३-०-०	सप्टेंबर	टाटा ऑईल	२५	६६-४			६६-४	
			३३% रोबे	१००	१००-०-६			१००-१-०	

वर्ग पुस्तकें (टा. बुकें) बंद
इंडिया युना. २०-४-४५ ते १६-५-४५

साखर अधिक कशी खपेल ?

अमेरिकेंत नुकतेंच एक साखर संशोधन केंद्र स्थापण्यांत आलें आहे. सुद्ध संयुक्त संस्थानांतील सात-आठ मोठे कारखानदार, हवाई व प्युटो रिफो येथील सर्व साखर कारखानदार यांचा या योजनेस पाठिंबा आहे. शिवाय क्यूबामधील कारखानदारांचा सहकार या केंद्रास मिळणार आहे (जगांत सर्वांत अधिक साखर क्यूबांत होते). हें संशोधन मॅसेच्युसेटस इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी येथें करण्यांत येणार आहे.

केंद्राचें काम फक्त संशोधनात्मक राहिल. कोठल्याहि तऱ्हेचा प्रचार, जकाती, कारखानदारी, व्यापार वा खप यासंबंधीचे प्रश्न इ. पासून केंद्र अलिप्त राहिल.

केंद्राच्या कामाचे स्थूलमानानें दोन मुख्य विभाग राहतील. (१) साखर व तत्सम इतर पदार्थ यांचा साद्य पदार्थांत उपयोग व (२) या पदार्थांचे उपयोगधंद्यांतलें उपयोग.

(१) साखर शरीरप्रकृतीस विशेष चांगली नाहीं अशा तऱ्हेचा प्रचार कांहीं शास्त्रज्ञांच्या कार्यावरून नकळत झाला आहे, तेव्हां साखरेचा शरीरावर सरोसरीच काय परिणाम होतो हें बघावयाचें आहे. शिवाय, साखरेंत जीवनसत्त्वे (व्हिटॅमिन्स) घालून ती अधिक उपयोगी होईल काय हें ठरवावयाचें आहे.

(२) अमेरिकेंत आतांच दर माणशीं १०० पौंड साखर दरवर्षी खपते. हा खप आणखी वाढवणें शक्य आहे काय याबद्दल बरीच शंका आहे. तेव्हां साखर आणखी स्वपावयाची असेल तर तिचा स्वाण्याशिवाय इतर कांहीं तरी मार्गानें सुद्धा उपयोग झाला पाहिजे. तेव्हां साखरेचा "कच्चा माल" म्हणून उपयोग होईल असे कोणते धंदे तयार होणें शक्य आहे यासंबंधी केंद्र संशोधन करील.

भूतलावरील वनस्पतींतील पाणी वगळल्यास त्यांच्या उरलेल्या भागांतील तीन चतुर्थांशाहून अधिक अंश कार्बोहायड्रेट या सदरासालीं येतो. यांत सेल्युलोज, स्टार्च व साखर यांचा समावेश होतो. स्टार्चाचा साण्याकडे व सेल्युलोजचा लेण्याकडे मुख्यतः उपयोग होत असला तरी त्या पदार्थांस हल्ली इतर धंद्यांतहि बरेंच महत्त्व प्राप्त झालें आहे. साखरेचा असाच अधिक उपयोग होण्याजोगा आहे आणि त्यामुळे लवकरच जगांत " कार्बोहायड्रेट युग " येईल असा केंद्राच्या शास्त्रज्ञांस विश्वास वाटतो.

— श्री. चि. काळे

सिमंटच्या उत्पादनांत वाढ

हिंदुस्थानांतील सिमेंटचे उत्पादन झुप्पट व्हावें, ह्या दृष्टीने हिंदुस्थान सरकार योजना आखीत आहे. असोसिएटेड सिमेंट कंपनीज व डालमिया ह्यांनी १७,५०,००० टन आणखी सिमेंट करण्याच्या योजना तयार केल्या आहेत व यंत्रसामुग्री हातीं येतांच उत्पादनास प्रारंभ करण्याची त्यांची तयारी आहे. जामनगर संस्थानांत १,००,००० टनांच्या उत्पादनाची योजना पुरी झाली आहे. इतकें झालें, तरी आणखी ११,२५,००० टनांच्या उत्पादनाची व्यवस्था होणें आवश्यक आहे. सिमेंटचे कारखाने एकाच विभागांत एकत्रित न होतां ते ठिकठिकाणी स्थापन व्हावे व त्यांची मालकीहि मूठभर हातांतच राहू नये अशी सरकारची इच्छा आहे.

महाराष्ट्रांत लेखी गॅरंटी देणारे

पहिले व फक्त १ च

गोल्ड मेडॅलिस्ट व मराठी बळणाचे स्पेशॅलिस्ट

पेन्टर बेडेकर, ए. जी.,

बुधवार चौक, पुणे २ (सिटी)

बाहेरगांवची कामे रेल्वे, मोटार अगर पोस्टानें पाठवूं.

स्टेशन, मोटारस्टॅंड व पोस्ट ऑफिसपासून

अवघ्या पांचच मिनिटांचे रस्त्यावर

बेळगांव येथील एकच प्रसिद्ध ठिकाण

महाराष्ट्र भुवन

लॉजिंग बोर्डिंगची उत्कृष्ट सोय

बेळगांव]

[मालकः—वाय. व्ही. सहस्रबुद्धे

—त्वरा करा—

ज्या तरुणांना सैन्यांत भरती होणेचें असेल त्यांनी त्वरित येऊन भेटावें अगर पत्रव्यवहार करावा.

भरती कोणत्याहि खात्यांत केली जाईल.

पत्ताः—

तुळजाराम मोदी

मोतीचौक, सातारा.

जीर्ण व हटवादी हिवतापासाठी
डॉ. बी.सी. रॉय ह्यांच्या कृतीप्रमाणें तयार केलेलें

पायरोनिल

प्रथितयश डॉक्टर्स वापरतात.

: सोल डिस्ट्रिब्यूटर्स :

फार्मास्युटिकल अँड जनरल एजन्सीज,

८६६ सदाशिव, पुणे २.

EVERYTHING IN RUBBER GOODS

- Hospital Requirements ● Cab Tyres
- Mechanical Rubber Goods ● Rubber Gloves
- Rubber Rollers for Textile Mills
- Ebonite Sheets & Rods etc.

The Western India Manufacturers' Agency, Ltd.,
Sir Vithaldas Chambers, 16 Apollo Street, Fort, Bombay
Tel. 32408] [Telegrams : "Artleather"